

JONATHAN SAFRAN FOER

ΤΡΩΓΟΝΤΑΣ
ΖΩΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΣΤΕΛΛΑ ΚΑΣΔΑΓΛΗ

ΚΕΔΡΟΣ

Jonathan Safran Foer: *Τρώγοντας ζώα*
Τίτλος πρωτοτύπου:
Jonathan Safran Foer: *Eating Animals*

ISBN 978-960-04-5009-5

Μετάφραση: Στέλλα Κάσδαγλη
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση-διόρθωση: Γεωργία Καραγεωργίου

© 2009 by Jonathan Safran Foer
© Για την έκδοση στα ελληνικά, Εκδόσεις Κέδρος Α.Ε., 2020

Κέδρος Εκδοτική Α.Ε.
Γ. Γενναδίου 3
Αθήνα 106 78
τηλ. 210 38 09 712-14 • φαξ 210 33 02 655
www.kedros.gr • www.facebook.com/kedros.gr
e-mail: books@kedros.gr

*Στον Σαμ και στην Έλινορ,
την έμπιστη πυξίδα μας*

Ιστορίες

Οι Αμερικανοί επιλέγουν να τρώνε λιγότερες από το 0,25% των γνωστών βρώσιμων τροφών που υπάρχουν στον πλανήτη.

Καρποί ενός οικογενειακού δέντρου

Όταν ήμουν μικρός, περνούσα πολλά σαββατοκύριακα στο σπίτι της γιαγιάς μου. Με το που έμπαινα, το βράδυ της Παρασκευής, εκείνη με σήκωνε ψηλά πνίγοντάς με στην αγκαλιά της. Φεύγοντας, το απόγευμα της Κυριακής, με σήκωνε και πάλι. Χρειάστηκε να περάσουν χρόνια για να συνειδητοποιήσω ότι με ζύγιζε.

Η γιαγιά μου έζησε τον πόλεμο ξυπόλητη, σκαλίζοντας τα σκουπίδια των άλλων για να βρει ό,τι είχαν πετάξει ως ακατάλληλο για να φαγωθεί: πατάτες που είχαν αρχίσει να σαπίζουν, υπολείμματα κρέατος, πέτσες, τα κομμάτια που κρύβονταν ανάμεσα στα κόκαλα και στις κοιλότητες των ζώων. Γι' αυτό και ποτέ δεν την ένοιαζε αν ζωγράφιζα έξω από τα περιγράμματα, αρκεί να έκοβα τα εκπτωτικά κουπόνια σωστά, κατά μήκος της διακεκομμένης γραμμής. Το ίδιο και στους μπουφέςδες των ξενοδοχείων: όσο οι υπόλοιποι φτιάχναμε στα πιάτα μας το χρυσό μοςχάρι του Ααρών για πρωινό, εκείνη έφτιαχνε το ένα σάντουιτς μετά το άλλο, τα τύλιγε σε χαρτοπετσέτες και τα στοίβαζε στην τσάντα της για μεσημεριανό. Η γιαγιά μου ήταν που μου έμαθε ότι με ένα φακελάκι τσάι μπορείς να φτιάξεις όσα φλιτζάνια θέλεις να σερβίρεις και ότι δεν υπάρχει κομμάτι του μήλου που δεν μπορεί να φαγωθεί.

Το θέμα δεν ήταν τα λεφτά (πολλά από τα κουπόνια που έκοβα ήταν για τρόφιμα που δεν επρόκειτο ποτέ να αγοράσει).

Το θέμα δεν ήταν ούτε η υγεία (με ικέτευε να πω κόκα κόλα).

Η γιαγιά μου δεν έβαζε ποτέ σερβίτσιο για τον εαυτό της στα οικογενειακά τραπέζια. Ακόμη κι όταν δεν είχε πια τίποτ' άλλο να κάνει – ούτε πιάτα σούπας να ξαναγεμίσει, ούτε κατσαρόλες

να ανακατέψει, ούτε ταψί στο φούρνο να παρακολουθεί – εκείνη έμενε στην κουζίνα, σαν άγρυπνος φρουρός (ή φυλακισμένος) στον πύργο του. Απ’ όσο μπορούσα να καταλάβω, η δύναμη που έπαιρνε από το φαγητό που μαγείρευε δεν είχε σχέση με το αν τελικά το έτρωγε κιόλας.

Στα δάση της Ευρώπης, έτρωγε για να μείνει ζωντανή μέχρι την επόμενη ευκαιρία που θα είχε να φάει για να μείνει ζωντανή. Πενήντα χρόνια αργότερα, στην Αμερική, εμείς τρώγαμε ό,τι μας έκανε ευχαρίστηση. Τα ντουλάπια μας ήταν γεμάτα με τρόφιμα που είχαμε αγοράσει από καπρίτσιο, πανάκριβα εξεζητημένα τρόφιμα, τρόφιμα που δεν είχαμε ανάγκη. Και όταν περνούσε η ημερομηνία λήξης, τα πετούσαμε χωρίς καν να τα μυρίσουμε. Το φαγητό για μας ήταν μια πράξη ανεμελιάς, κι αυτή τη δυνατότητα μας την είχε δώσει η γιαγιά μου. Η ίδια, όμως, ήταν ανίκανη να πετάξει από πάνω της την αίσθηση της απόγνωσης.

Όταν ήμασταν μικροί με τα αδέρφια μου, πιστεύαμε ότι η γιαγιά μας ήταν η καλύτερη μαγείρισσα του κόσμου. Το λέγαμε φωναχτά όταν έφτανε το φαγητό στο τραπέζι, και ξανά μετά την πρώτη μπουκιά, και ξανά με το που τελειώναμε το γεύμα. «Είσαι η καλύτερη μαγείρισσα του κόσμου». Κι ας είχαμε αρκετές εμπειρίες από τη ζωή ώστε να ξέρουμε ότι ο καλύτερος μάγειρας του κόσμου θα είχε, λογικά, περισσότερες από μία συνταγές (κοτόπουλο με καρότα) και ότι οι σπουδαίες συνταγές περιλάμβαναν περισσότερα από δύο υλικά.

Και γιατί άραγε δεν την αμφισβητούσαμε όταν μας έλεγε ότι οι σκουρόχρωμες τροφές ήταν εκ φύσεως πιο υγιεινές από τις ανοιχτόχρωμες ή ότι τα περισσότερα θρεπτικά συστατικά βρίσκονται στη φλούδα ή στο κέλυφός τους; (Τα σάντουιτς που μας έφτιαχνε εκείνα τα σαββατοκύριακα γίνονταν πάντα με τις γωνίες που είχαν περισσέψει από φραντζόλες πολύσπορου ψωμιού). Η γιαγιά

μάς μάθαινε ότι τα ζώα που είναι μεγαλύτερα από μας κάνουν πολύ καλό στην υγεία, ότι τα ζώα που ήταν μικρότερα από μας κάνουν καλό στην υγεία, ότι τα ψάρια (που δεν είναι ζώα) κάνουν αρκετό καλό στην υγεία, κι ότι ακολουθεί ο τόνος (που δεν είναι ψάρι), τα λαχανικά, τα φρούτα, τα κέικ, τα μπισκότα και τα αναψυκτικά. Καμία τροφή δεν μας κάνει κακό. Τα λίπη είναι υγιεινά – όλα τα λίπη, πάντοτε, ανεξαρτήτως ποσότητας. Η ζάχαρη είναι πολύ υγιεινή. Όσο πιο χοντρό είναι ένα παιδί, τόσο πιο υγιές είναι – ειδικά αν πρόκειται για αγόρι. Το μεσημεριανό δεν είναι ένα γεύμα αλλά τρία, που πρέπει να καταναλώνονται στις 11.00, στις 12.30 και στις 3.00. Ουσιαστικά, βρισκόμαστε πάντα σε κατάσταση λιμοκτονίας.

Για να είμαι ειλικρινής, το κοτόπουλο με τα καρότα της ήταν όντως ό,τι πιο νόστιμο είχα φάει ποτέ. Αυτό όμως δεν είχε τόσο να κάνει με τον τρόπο που ήταν μαγειρεμένο, ούτε καν με τη γεύση του. Το φαγητό της γιαγιάς ήταν νόστιμο επειδή πιστεύαμε ότι ήταν νόστιμο. Η πίστη μας στη μαγειρική της γιαγιάς ήταν πιο θερμή από την πίστη μας στο Θεό. Η μαγειρική της δεινότητα ήταν μια από τις πρωταρχικές ιστορίες της οικογένειάς μας, όπως η πονηριά του παππού που δεν είχαμε γνωρίσει και ο μοναδικός καβγάς που είχαν κάνει ποτέ οι γονείς μου. Γαντζωνόμασταν από τις ιστορίες αυτές και βασιζόμασταν πάνω τους για να αυτοπροσδιοριστούμε. Ήμασταν η οικογένεια που διάλεγε με προσοχή τις μάχες της, η οικογένεια που χρησιμοποιούσε την εξυπνάδα για να βγει από τις δύσκολες καταστάσεις, η οικογένεια που λάτρευε τη μαγειρική της μητέρας-αρχηγού της.

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένας άνθρωπος που ζούσε τόσο καλή ζωή, ώστε δεν υπήρχε καμιά ιστορία να πει κανείς για εκείνον. Για τη γιαγιά μου μπορούσε κανείς να πει περισσότερες ιστορίες απ' ό,τι για οποιονδήποτε άλλον – η ιδιόρρυθμη παιδική της ηλικία, η σχεδόν τυχαία επιβίωσή της, η τρομαχτική απώλεια που

είχε γνωρίσει, ο ξεριζωμός και οι μετέπειτα απώλειές της, ο θρί-αμβος και η τραγωδία της αφομοίωσής της από τη νέα κοινωνία στην οποία βρέθηκε – και παρότι μια μέρα θα προσπαθήσω να τις διηγηθώ στα παιδιά μου, μεταξύ μας δεν τις λέγαμε σχεδόν ποτέ. Ούτε τη φωνάζαμε με κάποιον από τους τίτλους που είχε εμφανώς και δικαιωματικά κερδίσει. Τη φωνάζαμε πάντα «Η καλύτερη μαγείρισσα».

Ίσως οι άλλες ιστορίες της ήταν πολύ δύσκολο να ειπωθούν. Ή μπορεί να διάλεξε η ίδια την ιστορία που προτιμούσε για τον εαυτό της, θέλοντας να χαρακτηρίζεται από την ικανότητά της να προσφέρει και όχι από την ικανότητά της να επιβιώνει. Ή πάλι μπορεί η προσφορά της να περιέκλειε και την ίδια την επιβίωσή της: η ιστορία της σχέσης της με το φαγητό περιέχει όλες τις υπόλοιπες ιστορίες που θα μπορούσε κανείς να πει για εκείνη. Φαγητό, για τη γιαγιά μου, δε σημαίνει απλώς φαγητό. Σημαίνει τρόμος, αξιοπρέπεια, ευγνωμοσύνη, εκδίκηση, χαρά, ταπείνωση, θρησκεία, ιστορία και, φυσικά, αγάπη. Λες και τα φρούτα που πάντα μας πρόσφερε προέρχονταν από τα κατεστραμμένα κλαδιά του οικογενειακού μας δέντρου.

Όλα είναι και πάλι δυνατά

Όταν έμαθα ότι επρόκειτο να γίνω πατέρας, ξύπνησαν μέσα μου απρόσμενες παρορμήσεις. Άρχισα να τακτοποιώ το σπίτι, να αντικαθιστώ καμένες – εδώ και καιρό – λάμπες, να καθαρίζω τζάμια, να αρχειοθετώ χαρτιά. Έδωσα τα γυαλιά μου για φτιάξιμο, αγόρασα μια ντουζίνα ζευγάρια λευκές κάλτσες, έβαλα στο αμάξι σχάρα και μια μπαγκαζιέρα για το σκύλο και τις αποσκευές, έκανα το πρώτο τσεκ-απ της τελευταίας πενταετίας... και αποφάσισα να γράψω ένα βιβλίο σχετικά με την κρεοφαγία.

Η πατρότητα ήταν το άμεσο κίνητρο για το ταξίδι, όμως στην πραγματικότητα είχα ήδη περάσει το μεγαλύτερο κομμάτι της ζωής μου φτιάχνοντας τις βαλίτσες. Όταν ήμουν δύο χρονών, οι ήρωες όλων των παραμυθιών που μου έλεγαν για να με πάρει ο ύπνος ήταν ζώα. Όταν ήμουν τεσσάρων, υιοθετήσαμε για ένα καλοκαίρι το σκύλο ενός ξαδέρφου μου. Μια μέρα τον κλώτσησα και ο πατέρας μου μού είπε ότι τα ζώα δεν τα κλωτσάμε. Όταν ήμουν επτά, θρήνησα το θάνατο του χρυσόψαρου μου. Όταν έμαθα ότι ο πατέρας μου το είχε πετάξει στη λεκάνη της τουαλέτας, του είπα – λιγότερο ευγενικά, είναι η αλήθεια – ότι τα ζώα δεν τα πετάμε στη λεκάνη της τουαλέτας. Όταν ήμουν εννιά, είχα μια μπέιμπι-σίτερ που δεν ήθελε να πειράζει ούτε μυρμήγκι. Έτσι ακριβώς το έθεσε όταν τη ρώτησα γιατί δεν έτρωγε κοτόπουλο μαζί με μένα και τον μεγάλο μου αδερφό: «Γιατί δε θέλω να πειράζω ούτε μυρμήγκι».

«Τι εννοείς “να πειράζεις”;» τη ρώτησα.

«Το κοτόπουλο είναι κοτόπουλο, το ξέρεις αυτό, έτσι δεν είσαι;»

Ο Φρανκ μού έριξε ένα βλέμμα που έλεγε: «Η μαμά κι ο μπαμπάς εμπιστεύθηκαν τα πολύτιμα βλαστάρια τους σ’ αυτή την ηλίθια;»

Μπορεί ο σκοπός της να ήταν να μας στρέψει στη χορτοφαγία, μπορεί και όχι (το γεγονός ότι οι συζητήσεις γύρω από το κρέας κάνουν τους περισσότερους ανθρώπους να νιώθουν ότι τους κολάσ στον τοίχο, δε σημαίνει ότι όλοι οι χορτοφάγοι έχουν όρεξη να προσηλυτίσουν τον κόσμο), όμως, ως έφηβη, δεν είχε την αυτοσυγκράτηση που συχνά αποτρέπει κάποιον από το να προχωρήσει στις λεπτομέρειες της συγκεκριμένης ιστορίας. Χωρίς ίχνος δραματικής ρητορείας, η μπέιμπι-σίτερ μοιράστηκε μαζί μας όλα όσα ήξερε γύρω από το θέμα.

Ο αδερφός μου κι εγώ κοιταχτήκαμε, μπουκωμένοι από το κοτόπουλο που κάποιος είχε «πειράξει», κάνοντας ταυτόχρονα και

οι δυο την ίδια σκέψη: «γιατί δεν το είχα σκεφτεί ποτέ αυτό, που να πάρει, και γιατί, διάολε, δε μου το είπε κανείς;» Εγώ άφησα κάτω το πιρούνι μου. Ο Φρανκ τελείωσε το φαγητό του και, κατά πάσα πιθανότητα, κοτόπουλο τρώει και τώρα που γράφω αυτές τις γραμμές.

Αυτά που μας είπε η μπέμπι-σίτερ μου έβγαζαν νόημα, όχι μόνο επειδή έμοιαζαν να είναι αλήθεια, αλλά επειδή αποτελούσαν την προέκταση όλων όσα μου είχαν μάθει οι γονείς μου, αυτή τη φορά στο ζήτημα του φαγητού. Δεν πειράζουμε τα μέλη της οικογένειάς μας. Δεν πειράζουμε φίλους ούτε ξένους ανθρώπους. Δεν πειράζουμε καν τους καναπέδες του σπιτιού. Το γεγονός ότι δεν είχα σκεφτεί ποτέ να περιλάβω και τα ζώα στη λίστα, δε σήμαινε ότι αποτελούσαν εξαίρεση. Σήμαινε απλώς ότι σκεφτόμουν σαν παιδάκι που δεν έχει ιδέα για το πώς λειτουργούν τα πράγματα γύρω του. Μόνο που εγώ δεν ήμουν πια παιδάκι, άρα από εκείνη κιάλας τη στιγμή έπρεπε να αλλάξω ζωή.

Μόνο που δεν το έκανα. Η στροφή μου στη χορτοφαγία, τόσο μεγαλόστομη και απόλυτη στο ξεκίνημά της, διήρκεσε μόλις μερικά χρόνια, κι ύστερα τρεμόπαιξε και ήσυχα ήσυχα έσβησε. Δεν κάθισα ποτέ να στοιχειοθετήσω κάποια απάντηση στον ηθικό κώδικα της μπέμπι-σίτερ μας, βρήκα όμως τρόπους να τον μουντζουρώσω, να τον υποβαθμίσω και τελικά να τον ξεχάσω. Σε γενικές γραμμές, δεν πείραζα κόσμο. Σε γενικές γραμμές, προσπαθούσα να κάνω το σωστό. Σε γενικές γραμμές, είχα καθαρή τη συνείδησή μου. Δώστε μου τώρα το κοτόπουλο, έχω πεθάνει της πείνας.

Ο Μαρκ Τουέιν έλεγε ότι το να κόψει κανείς το κάπνισμα είναι ένα από τα πιο εύκολα πράγματα στον κόσμο – εκείνος το έκανε συνεχώς. Στη λίστα με τα εύκολα πράγματα θα έβαζα κι εγώ τη χορτοφαγία. Στο γυμνάσιο έγινα χορτοφάγος... κι εγώ δε θυμάμαι πόσες φορές, συνήθως σε μια προσπάθεια να βρω κάποιου

είδους ταυτότητα σε έναν κόσμο όπου όλοι έδειχναν να βρίσκουν αβίαστα τη δική τους. Αναζητούσα ένα σλόγκαν που θα έκανε τον προφυλακτήρα του Volvo της μαμάς μου να ξεχωρίζει, έναν καλό σκοπό για το παζάρι που θα γέμιζε την αμηχανία του μισάωρου σχολικού διαλείμματος, μια ευκαιρία για να έρθω πιο κοντά στα στήθη των ακτιβιστριών που γνώριζα. (Α, παρεμπιπτόντως εξακολουθούσα να πιστεύω ότι ήταν λάθος να σκοτώνει κανείς τα ζώα). Όλα αυτά, βέβαια, δε σήμαιναν ότι δεν έτρωγα κρέας – απλώς δεν το έτρωγα δημοσίως. Στο σπίτι, το εκκρεμές τρελαινόταν. Πολλές φορές εκείνα τα χρόνια, το βραδινό μας ξεκινούσε με τον πατέρα μου να ρωτάει: «Κανένας διατροφικός περιορισμός που πρέπει να γνωρίζουμε απόψε;»

Όταν πήγα στο κολέγιο, άρχισα να τρώω κρέας με μεγαλύτερο ζήλο. Όχι ότι «πίστευα σ' αυτό τον τρόπο ζωής» – ό,τι κι αν σήμαινε αυτό – απλώς έδιωχνα σκοπίμως τα ερωτηματικά από το μυαλό μου. Τότε δεν ένιωθα πως είχα κάποια «ταυτότητα» κι επίσης δεν είχα κοντά μου κανέναν που να μ' έχει γνωρίσει ως χορτοφάγο, πράγμα που σήμαινε ότι δεν είχε νόημα να υποκριθώ δημοσίως, ούτε καν να δώσω εξηγήσεις για κάποια αλλαγή. Μπορεί ακόμη και η εξάπλωση της χορτοφαγίας στο κολέγιο να με αποθάρρυνε – είναι λιγότερο πιθανό να δώσεις λεφτά σε έναν πλανόδιο μουσικό, αν η θήκη της κιθάρας του ξεχειλίζει ήδη από κέρματα.

Όταν, όμως, στο τέλος του δεύτερου έτους, επέλεξα τη φιλοσοφική κατεύθυνση και άρχισα τους πρώτους πραγματικά πομπώδεις στοχασμούς μου, έγινα και πάλι χορτοφάγος. Η επιλεκτική αμνησία που απαιτούσε η κρεοφαγία φάνταζε εντελώς ασύμβατη με τη ζωή του διανοούμενου που προσπαθούσα να ακολουθήσω. Πίστευα πως η πραγματικότητα μπορούσε και έπρεπε, πάση θυσία, να διαμορφώνεται με βάση το καλούπι της λογικής. Φαντάζεστε, υποθέτω, πόσο ενοχλητικός γινόμουν.

Όταν αποφοίτησα, άρχισα ξανά να τρώω κρέας – πολύ κρέας, όλων των ειδών – και συνέχισα για δύο χρόνια περίπου. Γιατί; Γιατί είχε ωραία γεύση. Και γιατί στη διαμόρφωση των συνηθειών μας δεν παίζει τόσο σημαντικό ρόλο η λογική, όσο οι ιστορίες που λέμε στον εαυτό μας και ο ένας στον άλλον. Κι εγώ στον εαυτό μου έλεγα μια πολύ επεικική ιστορία.

Μέχρι που κάποιος μου έκλεισε ένα ραντεβού στα τυφλά με την κοπέλα που αργότερα θα γινόταν γυναίκα μου. Και πριν περάσουν μερικές εβδομάδες, βρέθηκα να συζητάω μαζί της για δύο απρόσμενα ζητήματα: το γάμο και τη χορτοφαγία.

Η προϊστορία της με το κρέας έμοιαζε εντυπωσιακά με τη δική μου: άλλα πράγματα πίστευε ξαπλωμένη στο κρεβάτι της τα βράδια και άλλες επιλογές έκανε την επόμενη μέρα στο πρωινό. Μέσα της υπήρχε πάντα (κι ας ξυπνούσε σπάνια και μόνο για λίγο) ο φόβος ότι έπαιρνε μέρος σε ένα τεράστιο λάθος αλλά και η συναίσθηση ότι το ζήτημα ήταν περίπλοκο και η ανθρώπινη φύση ατελής. Είχε κι εκείνη, όπως κι εγώ, ισχυρές αναλαμπές, απ' ό,τι φαίνεται, όμως, όχι όσο ισχυρές χρειαζόταν.

Οι άνθρωποι παντρεύονται για πολλούς διαφορετικούς λόγους, αλλά ένας από αυτούς που οδήγησαν εμάς στο να πάρουμε την απόφαση ήταν το γεγονός ότι ο γάμος μας θα σηματοδοτούσε ξεκάθαρα ένα νέο ξεκίνημα. Το εβραϊκό τελετουργικό και οι συμβολισμοί του ενθαρρύνουν την τάση να διαχωρίζει κανείς το πριν του γάμου από το μετά (για παράδειγμα, με το σπάσιμο του ποτηριού* στο τέλος της τελετής). Πριν από το γάμο τα πράγματα ήταν όπως ήταν, τώρα όμως θα είναι διαφορετικά.

* Το ποτήρι που σπάει ο γαμπρός στη λήξη, συνήθως, της εβραϊκής γαμήλιας τελετής, συμβολίζει για τους περισσότερους την καταστροφή του Ναού των Ιεροσολύμων το 70 μ.Χ. Εναλλακτικές ερμηνείες συνδέουν το σπάσιμο με το εύθραστο της συζυγικής πίστης ή με τη ρήξη, όπως υποστηρίζει εδώ ο Φόερ, με το παρελθόν. (Σ.τ.Μ.)

Τώρα τα πράγματα θα είναι καλύτερα. Εμείς οι ίδιοι θα είμαστε καλύτεροι.

Στη θεωρία ακούγεται ωραίο, αλλά στην πράξη... καλύτεροι με ποιον τρόπο; Μπορούσα να σκεφτώ άπειρους τρόπους να γίνω καλύτερος (θα μπορούσα να μάθω ξένες γλώσσες, να έχω περισσότερη υπομονή, να δουλεύω περισσότερο), αλλά είχα δώσει ένα σωρό τέτοιες υποσχέσεις στη ζωή μου και δεν τις εμπιστευόμουν πια καθόλου. Μπορούσα επίσης να σκεφτώ άπειρους τρόπους να γίνουμε «εμείς», ως ομάδα, καλύτεροι, αλλά σε μια σχέση είναι ελάχιστα τα ουσιαστικά πράγματα στα οποία μπορούν να συμφωνήσουν και οι δύο και να τα αλλάξουν. Στην πράξη, ακόμη και τις στιγμές που όλα σχεδόν φαίνονται δυνατά, παραμένουν ελάχιστα αυτά που όντως είναι.

Η κρεοφαγία, ένας προβληματισμός που μας απασχολούσε και τους δύο και που και οι δύο είχαμε ξεχάσει, φάνταζε ως ένα καλό σημείο εκκίνησης. Ήταν κόμβος συνάντησης πολλών πραγμάτων και μπορούσε να γίνει πηγή για άλλα τόσα. Την εβδομάδα που αρραβωνιαστήκαμε, γίναμε και χορτοφάγοι.

Ο γάμος μας, φυσικά, δεν ήταν χορτοφαγικός, καθώς είχαμε πείσει τους εαυτούς μας ότι ήταν καθήκον μας να προσφέρουμε ζωική πρωτεΐνη στους καλεσμένους, πολλοί από τους οποίους είχαν διανύσει πολλά χιλιόμετρα για να μοιραστούν τη χαρά μας. (Δυσκολεύεστε να παρακολουθήσετε τη λογική του επιχειρήματος;) Στο μήνα του μέλιτος φάγαμε και ψάρι, αλλά ήμασταν στην Ιαπωνία και όταν είσαι στην Ιαπωνία... Πίσω στο καινούργιο μας σπίτι, τρώγαμε πότε πότε χάμπουργκερ και κοτόσουπες και καπνιστό σολομό και ψητό τόνο. Αλλά μόνο περιστασιακά. Μόνο όταν μας ερχόταν η όρεξη.

Και αυτό εμένα μου αρκούσε. Ήταν μια χαρά διακανονισμός. Υπέθετα ότι θα ακολουθούσαμε σταθερά μια διατροφή ευσυνείδητης ασυνέπειας. Γιατί, δηλαδή, το φαγητό να διαφέρει από όλα τα

άλλα ηθικά ζητήματα της ζωής μας; Ήμασταν έντιμοι άνθρωποι που έλεγαν πότε πότε κανένα ψέμα, ήμασταν προσεκτικοί φίλοι που έκαναν ορισμένες φορές απερισκεψίες. Ήμασταν χορτοφάγοι που έτρωγαν καμιά φορά κρέας.

Εδώ που τα λέμε, δεν ήμουν καν σίγουρος ότι οι ηθικές μου αναλαμπές ήταν κάτι περισσότερο από ξεχασμένοι συναισθηματισμοί της παιδικής μου ηλικίας και ότι, αν έσκαβα λίγο πιο βαθιά, δεν θα έβρισκα απλώς αδιαφορία. Δεν ήξερα καν τι ήταν τα ζώα, δεν ήξερα ούτε στο περίπου πώς εκτρέφονταν ή πώς σφάζονταν. Η όλη ιστορία με έκανε να νιώθω άβολα, αλλά αυτό δεν σήμαινε ότι είχα δίκιο να αισθάνομαι έτσι – ούτε εγώ ούτε οι γύρω μου. Επιπλέον, δεν ένιωθα καμιά βιασύνη ή ανάγκη να τακτοποιήσω το θέμα.

Μέχρι που αποφασίσαμε να κάνουμε παιδί, κι αυτή ήταν μια διαφορετική ιστορία που θα άλλαζε αναγκαστικά και τη δική μας.

Μισή περίπου ώρα αφότου γεννήθηκε ο γιος μου, μπήκα στην αίθουσα αναμονής για να ανακοινώσω στην οικογένεια, που είχε μαζευτεί εκεί, τα ευχάριστα νέα.

«Δηλαδή είναι αγόρι;»

«Πώς θα τον βγάλετε;»

«Με ποιον μοιάζει;»

«Πες μας τα όλα!»

Απάντησα όσο πιο γρήγορα μπορούσα στις ερωτήσεις τους κι ύστερα πήγα σε μια γωνία και άνοιξα το κινητό μου.

«Γιαγιά» είπα. «Κάναμε μωρό».

Το ένα και μοναδικό της τηλέφωνο βρίσκεται στην κουζίνα. Το σήκωσε αμέσως μετά το πρώτο χτύπημα, πράγμα που σήμαινε ότι

καθόταν στο τραπέζι περιμένοντας το. Ήταν λίγο μετά τα μεσάνυχτα. Άραγε έκοβε κουπόνια; Ετοίμαζε κοτόπουλο με καρότα για να το φυλάξει στην κατάψυξη και να το φάει κάποιος τις επόμενες μέρες; Δεν την είχα δει ούτε ακούσει ποτέ να κλαίει, όμως τώρα η φωνή της ξεχειλίζει από δάκρυα καθώς ρωτούσε: «Πόσα κιλά είναι;»

Λίγες μέρες αφότου γυρίσαμε από το μαιευτήριο, έστειλα σ' ένα φίλο μου ένα γράμμα, μαζί με μια φωτογραφία του γιου μου και μερικές από τις πρώτες εντυπώσεις μου ως πατέρα. «Όλα είναι και πάλι δυνατά», μου απάντησε απλά εκείνος. Ήταν το καλύτερο πράγμα που θα μπορούσε να γράψει, γιατί η αίσθηση ήταν ακριβώς αυτή. Μπορούσαμε να διηγηθούμε ξανά την ιστορία μας και να την κάνουμε καλύτερη, πιο αντιπροσωπευτική ή πιο φιλόδοξη. Θα μπορούσαμε ακόμη και να πούμε μια διαφορετική ιστορία. Ο ίδιος ο κόσμος μας είχε μία ακόμη ευκαιρία.

Κρεοφαγία

Η πρώτη επιθυμία που είχε ποτέ ο γιος μου, πριν από το λόγο και τη λογική, ήταν ίσως η επιθυμία για φαγητό. Μόλις μερικά δευτερόλεπτα αφότου γεννήθηκε, είχε αρχίσει κιόλας να θηλάζει. Τον παρακολουθούσα με ένα δέος εντελώς πρωτόγνωρο για μένα. Χωρίς καμία εξήγηση ή εμπειρία, ήξερε τι να κάνει. Μετά από εκατομμύρια χρόνια εξέλιξης, η γνώση αυτή είχε γίνει κομμάτι του, όπως είχε κωδικοποιηθεί μέσα του και ο χτύπος της μικροσκοπικής του καρδιάς, η έκταση και η συστολή των πνευμόνων του, που μόλις είχαν στεγνώσει.

Το δέος ήταν πρωτόγνωρο αλλά με συνέδεε με άλλους, γενιές